

Urszula Pawluczuk
(Białystok)

Skrócone prawidła życia klasztornego

Dokument ten jest skróconym statutem wewnętrznym obowiązującym w monasterach Kościoła prawosławnego na terenie II Rzeczypospolitej¹. Monastery kontynuowały wielowiekową tradycję wypracowanych w poprzednich stuleciach wzorców życia monastycznego, obowiązujących w ośrodkach zakonnych Kościoła wschodniego na terenie Europy Środkowo-Wschodniej. Ogólne zasady funkcjonowania życia monastycznego wyznaczała reguła św. Bazylego Wielkiego, która określała klasztor jako najdoskonalsze stowarzyszenie, w którym wszystko jest wspólne. Według reguły mieszkańcy wspólnoty zakonnej zobowiązani byli do życia w zgodzie z „nauką Jezusa Chrystusa, św. św. Apostołów, Ojców i Nauczycieli Prawosławnej Powszechnej Wschodniej Cerkwi”. W II Rzeczypospolitej z powodu braku akceptacji poszczególnych projektów organizacji życia wewnętrznego Kościoła prawosławnego przez stronę rządową nie było możliwe wypracowanie nowego statutu dla klasztorów prawosławnych w granicach państwa polskiego. Projekt nowego statutu został przygotowany dopiero po ukazaniu się Dekretu Prezydenta z 1938 r. i po zatwierdzeniu „Statutu Wewnętrznego Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego” z 1939 r. Wobec takiej sytuacji prawno-cerkiewnej życie monastyczne w okresie międzywojennym opierało się na istniejących uprzednio statutach wewnętrznych ośrodków zakonnych. Statut klasztorów z 1939 r. szczegółowo sprecyzował życie wewnętrzne monasterów i stanowił rozszerzenie zasad życia monastycznego zawartych w prezentowanym przeze mnie źródle, które to z kolei zostało dołączone do nowego statutu klasztorów na ostatnie strony. Prezentowany dokument skupia uwagę przede wszystkim na sferze duchowej i z tym związanymi powinnościami zakonników i zakonnice. Status klasztorów z 1939 r. był znacznie bogatszy w swej treści o zasady organizacji życia wewnątrzklasztornego i określał poszczególne stanowiska zakonne oraz związane z nimi kompetencje i powinności mnichów.

¹ Prawosławne Archiwum Metropolitalne w Warszawie, Zespół Akt „Monastery”, sygn. 1642.

- I. Najpierwsze powinności zakonnika /zakonnicy/.
1. Kochać Boga całym sercem i brać, jako Pana swego.
 2. Miłość tę świadczyć całkowitem wypełnianiem Jego przykazań, bojaźń zaś — wystrzeganiem się rozgniewania Go.
 3. Bliźniemu we wszystkim, w imię Boga, dobro okazywać.
 4. Wyrzec się samego siebie przez odrzucenie swojej woli i poddanie jej woli Bożej oraz przełożonych.
 5. Wykorzeniać zło zarówno w sobie, jak i w drugich: w sobie — przez pokonywanie namiętności duszy, w drugich zaś — przez chronienie ich od złych czynów.
 6. Krzewić cnoty ewangeliczne zarówno w sobie, jak i w drugich: w sobie — przez przykładne słuchanie lub czytanie Słowa Bożego, łzawą pokutę i częste pobożne przystępowanie do Komunii Świętej; w innych zaś — przez dobry przykład, pobożne rozmowy oraz żarliwą do Boga modlitwę.

- II. Co ma zakonnik /zakonnica/ w celi czynić.
1. Lubić samotność swej celi, trwanie w ciszy i milczeniu.
 2. Mieć Boga stale przed oczami, wiedząc, że jest Wszechwidzącym i Wszechwiedzącym.
 3. Dostrzegać pokusy i sprzeciwiać się im czujną modlitwą.
 4. Modlić się aż do zagrzania duszy w łzawem wzruszeniu.
 5. Ćwiczyć się w czytaniu ksiązek lub w rękodzielnictwie.
 6. Do zbawienia wiecznego wzdychać.
 7. Uzbrajać się przez modlitwę do bezpiecznego, gdy zajdzie potrzeba, opuszczenia celi.

- III. Jak się ma zakonnik /zakonnica/ poza celą zachowywać.
1. Zmysły czujnie ochraniać, najbardziej zaś — wzroku i słuchu.
 2. Na rzeczy błahe i nowości uwagi nie zwracać.
 3. Rychło, rzecz potrzebną załatwiwszy, do celi powracać.
 4. Cześć zakonnika i grzeczność wszędzie zachowywać.
 5. W razie rozmów z innymi o rzeczach duchowych opowiadać.
 6. Grzeczności bliźniego nie doświadczać.

- IV. Co ma zakonnik /zakonnica/ podczas modlitwy zachować.
1. Najsamprzód przygotować się, wyobrażając sobie Boga i marność własną.
 2. Wszystkie myśli świeckie i cielesne precz od siebie odpędzać.
 3. Z najgłębszą pokorą i pobożnością przed Bogiem stawać.
 4. Niezachwianie w stanie modlitwy przebywać.
 5. Modlić się duchem i prawdą, tj. z pokorą i skrucą serca, z rozsądkiem i uwagą.

6. Wystrzegać się rozpraszania myśli.
7. Żałować błędów i wad.

V. Jak się ma zakonnik /zakonnica/ przy posiłku zachowywać.

1. Milczenie starannie zachować.
2. Pierwszeństwa przy stole nie poszukiwać.
3. Ze wstrzemięźliwością jeść i pić.
4. Ganienia potraw się wystrzegać, wspominając żółć i ocet Ukrzyżowanego za nas Pana naszego.
5. Uważać na pożyteczną lekturę i przez to pokarmem duchowym raczej się nasycać.

VI. Co zakonnik /zakonnica/ rano ma czynić.

1. We wskazanym czasie niezwłocznie wstawać.
2. Wkrótce potem, klęcząc przy modlitwie, stanąć przed obliczem Boga, w służbę Mu się oddając.
3. Za zachowanie w nocy od złego dziękować.
4. Powziąć dobre postanowienie spędzenia dnia w sposób bogobojny.
5. Do wypełnienia tego o pomoc i łaskę Bożą żarliwie błagać.

VII. Co ma czynić zakonnik /zakonnica/, do snu się zabierając.

1. Sen i łoże nie inaczej, jako śmierć i trumnę w umyśle swym przedstawiać.
2. Doświadczać sumiennie, czy złych uczynków w dzień nie popełnił, i za to pokutę czynić z zamiarem poprawy.
3. Gorliwie się modlić, aby dostąpić łaski spędzenia bezgrzesznej i wolnej od złych myśli nocy.
4. Poczem, oddając się w opiekę Boską oraz swego Anioła Stróża, postarać się zasnąć.
5. Złych myśli i wrogich podstępów na łożu się wystrzegać.
6. Ile razy zdarzy się obudzić, z westchnieniem i modlitwą do Boga się uciekać.
7. Ponad potrzebę na łożu nie przebywać.

VIII. Co ma zachować zakonnik /zakonnica/ u spowiedzi.

1. Najpierw sumienie gorliwie doświadczyć.
2. Za grzechy mocno żałować.
3. Z grzechów dokładnie się wypowiadać.
4. Poprawę życia stanowczo przedsięwziąć z zamiarem wystrzegania się najmniejszych grzechów.
5. Pokutę od ojca duchowego z pokorą przyjąć, lub za jego radą samemu ją sobie, jako zadośćuczynienie za grzechy, wyznaczyć.

IX. Na co przy roztrząsaniu sumienia ma uważać.

1. Na przestąpienie ślubów, uczynionych podczas Chrztu św., co do wyrzeczenia się wszelkich spraw szatańskich.

2. Na przestąpienie ślubów, uczynionych w zakonie, a dotyczących czystości i wstrzemięźliwości, posłuszeństwa i ubóstwa, oraz cierpliwości w znoszeniu wszelkiego bólu i ucisku.

3. Na przestąpienie godności zakonnej przez dawanie złych przykładów.

4. Na myśli podstępne i złe żądze, nieustannie nagabujące.

5. Na opuszczanie przepisanych modlitw i na roztargnienie myśli podczas chwaleń Boga.

6. Na rozpasanie języka przez szemranie, słowa złe i potępienie.

7. Na nieposłuszeństwo względem rozkazów Przeora, oraz niedbalstwo w pełnieniu powinności.

X. Co winien czynić zakonnik przed odprawianiem oraz podczas odprawiania Liturgii Świętej, jeśli jest księdzem.

1. Najpierw sumienie przez pokutę oczyścić.

2. Przez wstrzemięźliwość i modlitwę do godnego odprawiania Liturgii Świętej się przysposobić.

3. Ze skruszeniem i pokornym sercem przystępować.

4. Z należnym nabożeństwem za siebie i za ludzi Ofiarę bezkrwawą czynić.

5. Z bojaźnią i wiarą przystępować do Komunii Świętej, pomnąc przedtem na wygłoszenie „Święte Świętym”.

6. Z dziękczynieniem odchodzić.

XI. Co ksiądz zakonny po Liturgii Świętej ma czynić.

1. Za uczynioną Ofiarę Świętą, jako za łaskę najwyższą, Bogu dziękczynienie składać.

2. Całego siebie Jemu w stałą służbę z całą gorliwością oddawać.

3. Szczęśliwości wiecznej pragnąć.

4. Czujnie wszelkiego czynu i słowa zagubionego, oraz wszystkich grzesznych przeszkód się wystrzegać.

5. Starać się o to, aby nie dla siebie, lecz dla Wszechmocnego Dobroczyńcy swego w czystości żyć.

XII. Co w ogóle każdy zakonnik /zakonnica/ ochraniać winien.

1. Umysł od myśli i dążeń podstępnych.

2. Serce od żądz złych i wywyższania się.

3. Wzrok od powabów tego świata.

4. Słuch od pustych i żartobliwych rozmów, zaś najbardziej od złośliwej obmowy bliźniego.

5. Język od potępienia i szemrania.
6. Żołądek od łakomstwa i pijackiego nadużycia.
7. Całego siebie od próżniactwa i z osobami płci żeńskiej obcowania.
8. Ponad to wszystko zaś zachowywać całkowite wobec Boga poddanie się i pokorę ducha, bezinteresowność i dobrowolne ubóstwo, zupełną trzeźwość i czystość ciała oraz doskonałą dobroć, spokój i miłość braterską.

XIII. Jakie są powinności zakonnika /zakonnicy/ względem braci /sióstr/.

1. Wszystkich kochać w Bogu.
2. Każdego ponad siebie przedkładać.
3. Niepoprawność i słabość ich cierpliwie znosić.
4. Nikogo niczem nie obrażać.
5. Przez rozmowy świętobliwe jedni drugim korzyść przynosić.
6. Jedni za drugimi wzajemnie się modlić.

XIV. Jakie są powinności zakonnika /zakonnicy/ względem Przeora /Przełożonej/.

1. Miłować go /ją/, jako ojca /matkę/.
2. Słuchać, jako starca.
3. Nałożone przezeń powinności dokładnie i bez szemrania spełniać.
4. Ustalonych przez niego ku wygodzie wspólnej i ułatwieniu współżycia przepisów nienaruszenie przestrzegać.
5. Pouczenia jego i kary cierpliwie znosić.
6. Do Boga za niego się modlić.

XV. Środki, pomocne przy wykonywaniu przez zakonnika /zakonnicę/ ślubów, Bogu i Cerkwi zaprzysiężonych.

1. Częste ślubów owych wspomnianie.
2. Możliwe do wykonania ślubów tych przynaglanie, tj. samego siebie przekonywanie i przymuszanie.
3. Nieustanna i żarliwa prośba do Boga o łaskę i siły do czynów zbawiennych.
4. Skruszony żal za grzechy życia minionego i wystrzeganie się grzechów przyszłych.
5. Przy spełnianiu wszelkich obowiązków zestawienie niedoskonałości swej z najistotniejszymi czynami ascetycznymi Ojców starożytnych, a przez to niskie o sobie samym mniemanie.
6. Żywota i Męki Chrystusowej wspomnianie celem naśladowania, zaś mąk wiecznych i radości sprawiedliwych — celem zachęty do czynów ascetycznych.

XVI. Leki na grzechy oraz środki przeciwko nim zapobiegawcze.

1. Częsta i żarliwa modlitwa do Chrystusa Zbawiciela.

2. Uciekanie się do wstawiennictwa Świętych Pańskich, którzy najwięcej podobnych, jakim kto ulega, pokus doświadczyli.
3. Unikanie towarzystwa ludzi, żyjących bez bojaźni Bożej.
4. Mocny sprzeciw na samym początku nagabującej pokusy.
5. Szczere przed bogobojnym mężem swych słabości odsłonięcie.
6. Czytanie Słowa Bożego, pobożnych pisarzy oraz żywotów.
7. Natychmiastowa za każdym razem pokuta z postanowieniem poprawy, ilekroć zdarzy się w grzech popaść.
8. Krótkotrwały poza celą pobyt oraz krótkie rozmowy.

XVII. O czym zakonnik /zakonnica/, gwoli większego życia bezpieczeństwa, nieustannie pamiętać winien.

1. Iż świat ten jest powabów pełen, zaś ciało niemocne, dlatego też czuć i modlić się należy, trzeźwym być i mieć się na baczności nieustannie.
2. Iż życie jest krótkotrwałe, niepowrotne i dla pokuty nam dane.
3. Iż śmierć jest nieznana, lecz nieunikniona, zaś dla grzeszników okrutna.
4. Iż opuszczenie ciała przez duszę jest trwogi pełne, tak z powodu odkrycia grzechów, jak i ze strachu przed Sądem Bożym.
5. Iż Sąd przyszedłszy jest groźny i do zniesienia trudny, gdy i sprawiedliwość sądzona będzie.
6. Iż Sędzia, za czyny sądzący, jest straszny i nieubłagalny.
7. Iż męka dla złych jest nieskończona, ogień niegasnący i czerwony, nigdy nie usypiający.

XVIII. Co ma czynić zakonnik /zakonnica/, aby ciszę i spokój ducha osiągnąć.

1. Ćwiczyć się z wielką pokorą w rozmyślaniu o śmierci i Sądzie Boskim za uczynki.
2. Nie wtrącać się do żadnych spraw zewnętrznych poza powinnościami swemi.
3. Wszystko, cokolwiek się zdarzy, czy wesołe, czy smutne — bez różnicy, jak z ręki Boskiej, przyjmować.
4. Lubić samotność swojej celi i milczenie ściśle zachowywać.
5. Oprócz Boga i zbawienia swego, niczego na tym świecie nie poszukiwać.

XIX. Środki, zmierzające do osiągnięcia przez zakonnika /zakonnicę/ świętobliwości, w miarę swej ludzkiej niemocy.

1. Pogarda dla wszystkich marności i trosk świata.
2. Nauka Prawa Bożego we dnie i w nocy.
3. Częste sumienia co do czynów i myśli doświadczenia.
4. Do grzechów swych szczerze przyznawanie się, spowiedź pokorna, skrucha serdeczna, wstrzemięźliwość ścisła.
5. Wystrzeżenie się grzechów najmniejszych, jako prowadzących do grze-

chów większych.

6. Wszelkie możliwe przyczyn i okazji do grzechu unikanie.
7. Wystrzeżenie się wszelkich spraw niedobrych.

XX. Środki, prowadzące do osiągnięcia doskonałości zakonnej.

1. Spokój i miłość względem wszystkich.
2. Łagodność i cichość ze wszystkimi.
3. Nieustanne do czynów cnotliwych pobudzanie się.
4. Odżegnanie się od namiętności i żądz.
5. Stale przebywanie w nastroju modlitwy.
6. Wielkoduszne wrogów miłowanie
7. Tworzenie dobra nienawidzącym.
8. Przeklinających błogosławienie.
9. Modlitwa za napastujących.
10. Znoszenie w imię Boga bez sprzeciwu, do końca, wszelkich złośliwości i bied, co jest krzyżem chrześcijańskim, Jemu też chwała, cześć i moc, Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu, teraz i zawsze i na wieki wieków, Amen.

Uwaga: Statut niniejszy co rok czytać należy w refektarzu, według zarządzenia Przeora.